

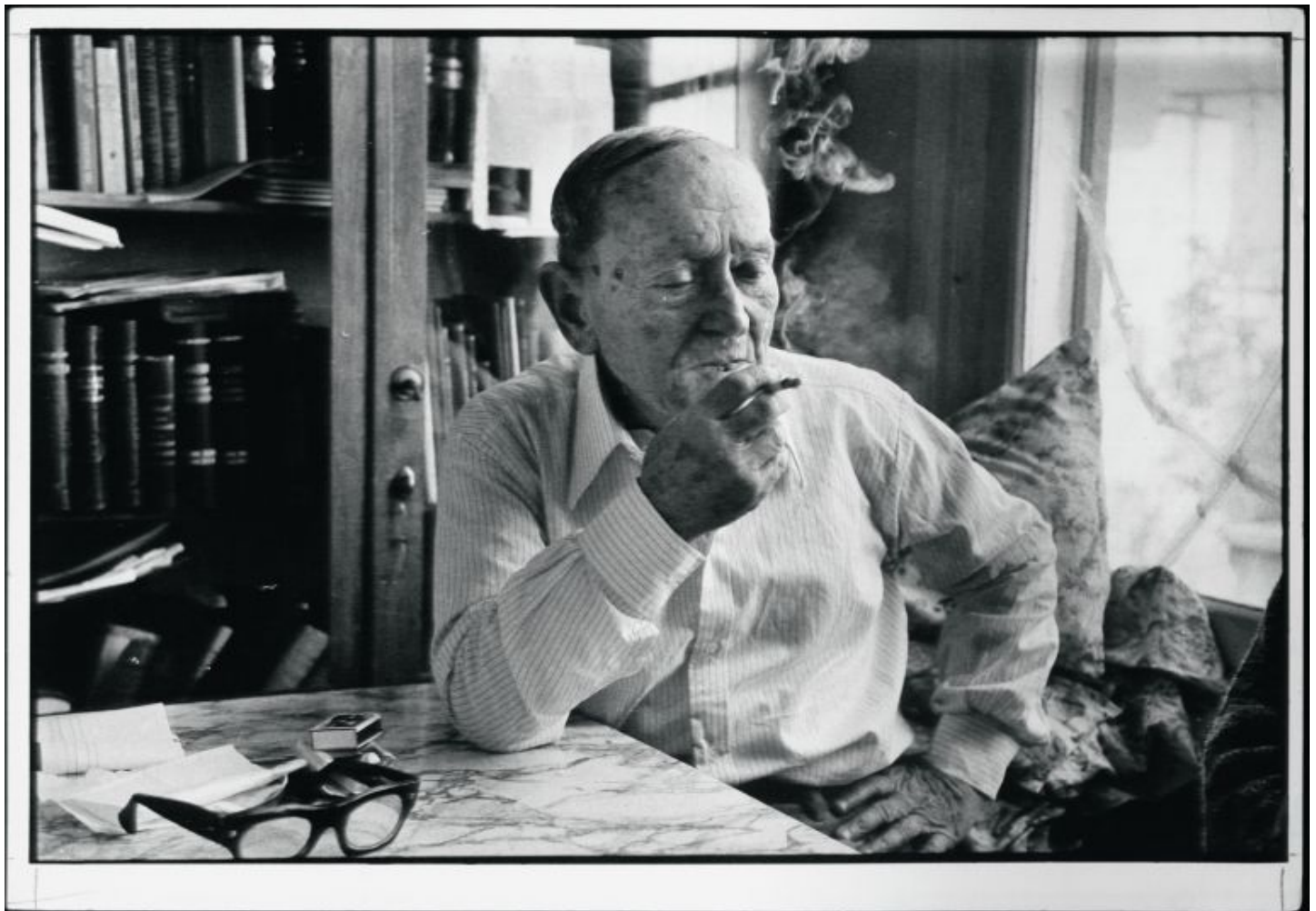
Βιβλία

Γιάννης Σκαρίμπας – «Απαράσημος» κορυφαίος

Ο Γιάννης Σκαρίμπας και η ιδιαιτερότητα του έργου του μέσα από μια συλλογή σπουδών νεότερων φιλολόγων

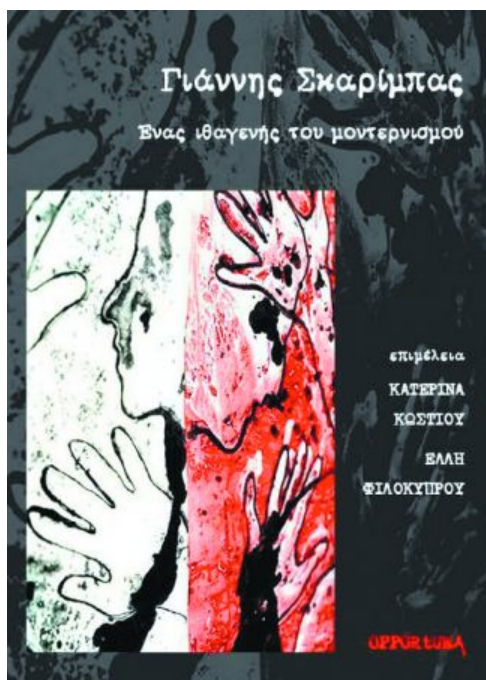
Τσιριμώκου Λίζυ

18.01.2022, 07:30

Η κριτική έχει επαναφέρει το έργο του Γιάννη Σκαρίμπα στο προσκήνιο, μετά από ικανά διαστήματα αμήχανης αποσιώπησης ή και περιθωριοποίησής του

αποτελεσματικά το «Εργαστήριο νεοελληνικής φιλολογίας. Αρχειακά ιεκμηρία & τύπος» (ΕΑΙ 1), υπαγόμενο στο Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών. Φιλοξενεί ήδη αρκετές αρχειακές συλλογές (τη βιβλιοθήκη του **Θανάση Βαλτινού**, το αρχείο του **Αρη Μαραγκόπουλου**, του **Γιάννη Πατίλη**, του **Αργύρη Χιόνη**, κ.ά.), αλλά το σημαντικότερο είναι ότι, όπως ορίζεται στο ιδρυτικό σκεπτικό του, το ΕΑΤΤ δεν αποτελεί απλώς αποθετήριο αρχειακού υλικού. Η δραστηριότητά του εντάσσεται λειτουργικά στο ακαδημαϊκό πλαίσιο στο οποίο ανήκει (Τμήμα Φιλολογίας Πατρών), συνδέοντας το κεκτημένο αρχειακό υλικό με την έρευνα και τη διδασκαλία, με τη διοργάνωση συνεδρίων και επιστημονικών ημερίδων, σεμιναρίων κ.λπ.

Συλλογικό – Γιάννης Σκαρίμπας. Ένας ιθαγενής του μοντερνισμού

Επιμέλεια Κατερίνα Κωστίου και Ελλη Φιλοκύπρου.

Εκδόσεις Orpoptuna, 2021, σελ. 316, τιμή 20 ευρώ

Ο τόμος *Γιάννης Σκαρίμπας. Ο ιθαγενής του μοντερνισμού* εγκαινιάζει τη σειρά «Εξ αδιαιρέτου» του ΕΑΤΤ, συγκεντρώνοντας εν πολλοίς τις εισηγήσεις της ομώνυμης ημερίδας για τον *Γιάννη Σκαρίμπα* (Νοέμβριος 2014). Είναι, ουσιαστικά, τα πρακτικά αυτής της ημερίδας, όπου, πλάι σε έγκριτες και καταξιωμένες γραφίδες, στοιχίζονται νεότεροι μελετητές του ιδιόρρυθμου Χαλκιδαίου – ευοίωνο μήνυμα.

Επάνοδος στο προσκήνιο

Εδώ και κάμποσα χρόνια τώρα, η κριτική έχει επαναφέρει το έργο του Σκαρίμπα στο προσκήνιο, μετά από ικανά διαστήματα αμήχανης αποσιώπησης ή και περιθωριοποίησής του – οι εξαιρέσεις, βέβαια, επικυρώνουν τον κανόνα. Βάραινε πάνω του ο χαρακτηρισμός του εκκεντρικού, του επιδεικτικά αντισυμβατικού, ακόμα και του γραφικού, με τον ίδιο, όσο ζούσε, να σιγοντάρει μάλλον αυτό το τροπάριο. Πάντως, και τότε υπήρξαν αξιόλογες κριτικές φωνές που διείδαν τη συνέπεια της *ανατρεπτικής ποιητικής* του, πέραν της κλοουνίστικης πρόκλησης και του ηθελημένου φάλτσου. Οι προσεγμένες, χρηστικές φιλολογικές εκδόσεις των κειμένων του από τις εκδόσεις Νεφέλη (1992 κ.ε.), η συνολική γραμματολογική επανεκτίμηση της μεσοπολεμικής λογοτεχνίας που, επίσης, μέχρι πρότινος, έμενε στο σκιάφως, καθώς οι δυνατοί προβολείς έπεφταν στην περιλάλητη «γενιά του '30», και η απόσταση ασφαλείας από τους γενετικούς κραδασμούς του έργου, υποστηρίζουν σήμερα μια νηφάλια, επαρκέστερη ανάγνωση και πρόσληψή του, με γνώση της περιρρέουσας ατμόσφαιρας και των διαδραστικών ερεθισμάτων που ενίσχυαν τις λογοτεχνικές συγγένειες και ανταποκρίσεις μιας εποχής.

Η συνολική γραμματολογική επανεκτίμηση της μεσοπολεμικής λογοτεχνίας και η απόσταση ασφαλείας από τους γενετικούς

Σε αρκετά από τα κείμενα του τόμου επανέρχεται το αίτημα της ανεύρεσης, όσο είναι ακόμα καιρός, τυχόν λανθανόντων χειρογράφων του συγγραφέα. Το ελλείπον αρχείο: γνωρίζουμε τίτλους θεατρικών έργων, τα οποία λανθάνουν· πρόσφατα ευρήματα σε αλλότρια αρχεία, κατάλοιπα και αλληλογραφίες είτε σε σπάνια ή βραχύβια περιοδικά, δηλώνουν ότι το «αρχείο» Σκαρίμπα είναι διεσπαρμένο και επιφυλάσσει πάντα εκπλήξεις – υποστηρίζουν με αναλυτική επιχειρηματολογία ο Συμεών Σταμπουλού και ο **Λάμπρος Βαρελάς**. Ο σωσίας, η διττότητα του εαυτού, ο αναδιπλασιασμός του, το εγώ ως άλλος, ως ξένος, η προκύπτουσα ανοικειότητα και λοξότητα στοιχειώνουν *Το Βατερλώ δύο γελοίων* (1959) επισημαίνει ο **Νίκος Παπαχριστόπουλος** διερευνώντας τον παραληρηματικό, μηρυκαστικό μονόλογο του κειμένου. Την *παραθεματική πρακτική* ως στοιχείο δηλωτικό του μοντερνισμού εξετάζει η **Ελένη Παπαργυρίου** σε πεζογράφους της γενιάς του '30 υπό το πρίσμα σύγχρονων τάσεων της *διακειμενικότητας*, διαχωρίζοντάς την από την έννοια της *λογοκλοπής* που στιγμάτιζε άλλοτε όσους συγγραφείς την ασκούσαν. Ο Σκαρίμπα, με ένα στρίψιμο της παραθεματικής διαδικασίας διαχειρίζεται ιδιότροπα, κατά το συνήθειό του, αυτόν τον κειμενικό *δανεισμό* δημιουργώντας την αείρροη, φεύγουσα διάσταση των ηρώων του, ιδιαίτερα έντονη στον *Μαριάμπα* (1935), αλλά και στο *Σόλο του Φίγκαρω* (1939): μια «διακειμενική φαντασμαγορία» που υπερβαίνει τα όρια του μοντερνισμού και τείνει ευφάνταστα προς τη χαώδη επικράτεια του μεταμοντερνισμού. Το σήμα κατατεθέν της σκαρίμπειας παραγωγής, το αναρχικό γλωσσικό της ιδίωμα, προσεγγίζει η **Κατερίνα Κωστίου**. Ο Χαλκιδαίος θεωρούσε «υφιντζήδες ολκής» τον *Παπαδιαμάντη* και τον *Καβάφη* και είναι σαφές ότι επιχείρησε – και το κατόρθωσε – να δημιουργήσει *ίδιον ύφος* βάλλοντας παντοιοτρόπως κατά της γλωσσικής ευταξίας. Είναι ο ακροβατικός λόγος, ο αφηνδιαστικός εσωτερικός ρυθμός μιας γλώσσας που εύστοχα ο *Σεφέρης* αποκάλεσε «το τζαζ του Ευρίπου».

Μοτίβα και ήρωες

Η **Ελλην Φιλοκύπρου** μελετά το «φανταζίστικο στιμόνι», περνώντας στο αδιέξοδο, ατελές ποιητικό σύμπαν του Σκαρίμπα (είμαστε «λειψοί ή περίσσοι; Αίνιγμα!»), πικρά ειρωνικό, ελεγειακό, αλλά συνάμα παιγνιώδες, ανάλαφρο, αποστασιοποιημένο από την τραγωδία του. Ο **Κυριάκος Τσιτλακίδης** παρακολουθεί το μοτίβο της ερμαφροδισίας, από το *Θείο τραγί* (1932) έως τα όψιμα πεζογραφήματα, την εναλλαγή και υπονόμηση των φύλων, ενώ ο **Σωτήρης Ραπτόπουλος** καταγράφει τα ίχνη των γυναικών στα πεζά και ποιητικά γραπτά του συγγραφέα. Οι *Εαυτούληδες* απασχολούν την **Ελένη Κόλλια**: αυτοί οι «λοξοί εαυτοί» λειτουργούν σαν παραμορφωτικοί καθρέφτες, ασταθείς, υδραργυρικοί, ρευστοί, κυκλοφορώντας με άνεση από την ποίηση στην πρόζα και τούμπαλιν, ενσαρκώνοντας πιραντελικά, θαρρείς, ήρωες με πολλαπλές ταυτότητες και εκδοχές. Την ώσμωση μεταξύ πεζογραφίας και ποίησης απηχεί το γνωστό τετράστιχο: «Τρελός εγώ; Αστείο! Και στίχους / φτιάχνω και πάω πατώντας· ούτε λόγος / ότι όπως στρίβει ο δρόμος, αναλόγως / στρίβω να μη σκουντάψω πα στους τοίχους». Ο **Νίκος Φαλαγκάς** σταθμίζει την πρόσληψη του Σκαρίμπα από συγκαίρινους ομοτέχνους του, κυρίως μέσω του *Μαριάμπα* και ο **Αλέξης Ζήρας** καταθέτει επιστολικά τεκμήρια του συγγραφέα προς έτερο ομότεχνο, τον Αρκάδιο Λευκό. Τέλος, δύο ενδιαφέροντα συγκριτολογικά μελετήματα κλείνουν τον τόμο: η **Δήμητρα Τζουραμάνη** επιχειρεί μια συνανάγνωση του αντιπολεμικού σκαρίμπειου αφηγήματος *Περίπολος Ζ'* (1932) που αναμοχλεύεται στη *Φυγή προς τα εμπρός* (1975) με το *Ταξίδι στην άκρη της νύχτας* (1932) του *Σελίν*. Παράλληλες μαρτυρίες, προφανώς δίχως αιτιώδη συνάφεια, για τη φρίκη του πολέμου, ανάδειξη του αντι-ήρωα, του «έντρομου ηρι

ηρώες, καθώς και με τις ανθρωπίνες φιγούρες που ενοικούν στα έργα του *Ζαρτρ*, του *Ιζους*, του *Καμυ*, του *Νταλί*, του *Μπρετόν*. Κι εδώ ο λόγος περί *εκλεκτικών συγγενειών* και όχι επίδρασης ή μίμησης.

Ενας τόμος απαραίτητος για τους σκαριμπολόγους, χρήσιμος για όσους θέλουν να διαβάσουν τον Σκαρίμπα με σύγχρονα μεθοδολογικά εργαλεία, ένα παράσημο στο πέτο του «απαράσημου» των Ιστοριών της λογοτεχνίας μας, αλλά κορυφαίου μάστορα του έντεχνου λόγου.

Η κυρία Λίζυ Τσιριμώκου είναι ομότιμη καθηγήτρια στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΑΚΟΜΑ

Περιβάλλον

Τόνγκα – Δημιουργήθηκαν πρωτόγνωροι «κυματισμοί» σε όλη την ατμόσφαιρα της Γης από την...

Οικονομία

Τουρκία – Συμφωνία με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα για την ανταλλαγή νομισμάτων ύψους 5 δις δολαρίων

Ακολουθήστε **ΤΟ ΒΗΜΑ** στο **Google News** και μάθετε πρώτοι όλες τις ειδήσεις

Δείτε όλες τις τελευταίες **Ειδήσεις** από την Ελλάδα και τον Κόσμο, από **ΤΟ ΒΗΜΑ**

Δείτε επίσης **ΒΙΒΛΙΟ** **ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ** **ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ**